

dini niti može da dolazi spolja u klasu. I što je najvažnije, on je bitno određen potrebama i procesom samooslobođenja radničke klase« (str. 323).

Samoupravljanje može da se ostvaruje samo kao totalitet revolucionarnog preobražaja klasnog u besklasno društvo. Taj je proces snažno izražen u Marxovom shvaćanju diktature proletarijata, što se u nas danas ostvaruje kao viši nivo sadržaja samoupravljanja. »[...] Kad se kaže da je samoupravljanje bitno novi sadržaj i istorijski viši oblik diktature proletarijata, onda to znači da se ta diktatura mora shvatiti procesualno, kao sadržaj revolucionarnog preobražaja društva koji neprekidno prevazilazi vlastite granice [...]« (str. 358).

Putem samoupravljanja radnička klasa može osigurati svoju dominaciju u društvu i samo tako može ostvariti vlastite i općedruštvene interese. Ako se samoupravljanje ne razvija kao djelo i praksa radničke klase kojom stječe ulogu hegemonu društvenog života, dolazi do degradacije diktature proletarijata. Zato samoupravljanje i nije moguće ako nije praksa samooslobođenja radničke klase, ako nije njezino vlastito djelo. Radnička klasa mora izboriti, protiv svih snaga koje teže da određuju konkretne sadržaje samoupravljanja, da ona sama to čini.

Autor pri kraju knjige u zaključku ističe da radnička klasa može biti revolucionarna ili nije ništa, tako i samoupravljanje »ili je prvenstveno njeno delo koje i nju samu preobražava, ili takođe, istorijski nije nešto značajno, nije snaga negacije klasnog društva, realizacije proleterskog uma i humaniteta shvaćenih u njihovom praktično-revolucionarnom a ne metafizičkom smislu« (str. 382).

Knjiga je pisana metodom marksističke analize poimanja radničke klase i samoupravljanja kao njezina djela, kojim ona razvija revolucionarne procese u vlastitom samooslobađanju i potvrđivanju, u promicanju revolucije. Samoupravljanje je novi i viši oblik diktature proletarijata, kojom radnička klasa osigurava vlastitu afirmaciju i negaciju sebe kao klase. Osmišljavanja izložena u navedenoj knjizi veoma su inspirativna i poticajna na revolucionarne akcije.

Savo Pešić

MILORAD MURATOVIĆ, Deset kongresa omladine BiH, Sarajevo 1982, 390 str.

U ovom tekstu biće riječ o značaju, značenju i, djelomično, sadržaju knjige što se pojavila potkraj prošle godine prigodom obilježavanja četrdesetogodišnjice Prvog kongresa Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije. Riječ je o knjizi mra Milorada Muratovića »Deset kongresa omladine BiH«.

Napisi kao što je Muratovićeve knjige malobrojni su u našoj publicistici. Prije svega, Muratovićeve knjige teško je žanrovski odrediti; potpuno se ne »uklapa« ni u jednu tradicionalnu formu spisateljskih ostvarenja. Tom svojom karakteristikom ona se potpuno svrstava u grupu knjiga, objavljenih u posljednje tri-četiri godine, u kojima, takođe, postoji rodovsko preplitanje, žanrovska neodređenost. Vidjet ćemo kako i koliko je to uticalo na njen kvalitet i naučni domet.

U našoj kritičarsko-prikazivačkoj praksi uobičajeno je da se prilikom prikazivanja knjiga sličnih sadržaja prvo govori o njihovim »pozitivnim stranama«, o onome zbog čega neka knjiga zaslužuje da se objavi, a tek se na kraju osvrta pomenu, više reda radi, ovlaš, i neke njene slabosti, propusti i ostale mane koje joj »umanjuju« kvalitet i značaj. No, taj redosljed ne moramo i mi slijediti u našem osvrtu, budući da ga ne smatramo »klasičnim« načinom predstavljanja knjiga, pa se pomenutog »pravila« ne moramo pridržavati.

»Deset kongresa omladine BiH« prvi je pokušaj u Bosni i Hercegovini ozbiljnijeg elaboriranja i sagledavanja istorijskog razvitka jednog društvenog segmenta, populacije koja odgovara omladinskom uzrastu. O istoriji omladinskog pokreta u BiH, koji se manifestirao u raznovrsnim oblicima, malo je pisano i o njemu se malo zna. O njemu naročito malo znaju oni koji bi morali da znaju najviše i kojima bi to (sa)znanje najviše koristilo, tj. današnjim mladim naraštajima, prvenstveno onim omladincima i omladinkama koji su aktivno uključeni u rad organizacija SSOJ. Stoga se s pravom može reći da Muratovićeve knjige ispunjava tu značajnu, edukativnu funkciju. Ali, njegova knjiga, a to ističe i sam autor, nije istorija, u udžbeničkom smislu te riječi, omladinskog pokreta, pa čak ni određenih formi organizovanja mladih generacija, nego je, najviše — istorija omladinskih kongresa, za koje se još uvijek vjeruje da su najznačajniji politički skupovi mladih. To potvrđuje i sam Muratović riječima: »Naš uvid u sadržaj deset kongresnih zasjedanja bosanskohercegovačke omladine ne samo da potvrđuje društvenu potrebu održavanja ovih skupova, već nas ostavlja u ubjedenju da bi bez kongresa omladine naš društveni i politički život, posebno društveno organizovanje mlade generacije, bili znatno osiromašeni« (str. 389). Dakle, riječ je o prilogu za istoriju omladinskog pokreta u BiH. Značaj Muratovićeve knjige gotovo se i iscrpljuje u tom njenom domenu i dosegu.

Šta govore kongresi u Muratovićevoj interpretaciji? Umjesto prepričavanja sadržaja pojedinih poglavlja, a svako obrađuje po jedan kongres, navest ćemo rezime njegovih istraživanja ekspliciranih u »Završnim akcentima«. Navod je nešto duži, ali najbolje pokazuje šta je bio predmet Muratovićeve istraživanja, kao i to do kakvih je »rezultata« došao. Dakle, »Prvi kongres bi se mogao označiti omladinskim skupom na kojem omladina razrađuje svoje zadatke kako da se organizuje i djeluje u miru, slobodi, zajedništvu, bratstvu, jedinstvu i ravnopravnosti sa drugim građanima i radnim ljudima, s tim što rad i rezultati rada sve više postaju kriterij njenog društvenog vrednovanja. Drugi kongres je nastavak kontinuiteta organizovanja omladine s ciljem da se ona potvrđuje na frontu rada i stvaranja podjednako uspješno kao i na frontu oružane revolucije. Trećim kongresom omladina odlučnim opredjeljenjem i kreativnim djelom glasa za Titov socijalizam, a protiv njegovog osporavanja i negacije, jednodušno osuđujući Staljinov diktat i Rezoluciju Informacionog biroa. Na Četvrtom kongresu omladina potvrđuje svoju riješenost da, zajedno sa radnim ljudima i ostalim organizovanim socijalističkim snagama, čini dalje odlučne iskorake u jačanju materijalne osnove samoupravljanja i demokratizaciji društvenih odnosa. Peti kongres nastavlja, još više produbljuje i razrađuje orijentaciju razuđenog organizovanja mlade generacije, posebno u razvoju društvenih organizacija i raznovrsnih aktivnosti mladih, uključujući i organizovanje studentske omladine. Najbolja škola vaspitanja omladine, zajednička je konstatacija dokumenata Šestog kongresa, jeste njeno aktivno učešće u samoupravnom,

proizvodnom i demokratskom životu, učenje putem rada i stvaranja. Sedmi kongres akcentuje brojne aspekte privredne i društvene reforme, opredjeljujući se i za odgovorno angažovanje članstva i organizacija u borbi protiv antisamoupravnih i svih ostalih neprihvatljivih koncepcija u razvoju samoupravnog društva. Osmi kongres razrađuje novi koncept organizovanja socijalističke omladine, kao izraza naraslih stvaralačkih stremljenja i progresivnih opredjeljenja mlade generacije, a zatim kao izraza i značajnog uslova djelovanja omladinske organizacije u sastavu Socijalističkog saveza radnog naroda i ostalih organizovanih socijalističkih snaga. Deveti kongres potencira potrebu da omladina, kao organizovana snaga, kreativno djeluje u matici proizvodnje, rada, stvaranja i demokratskoga samoupravnog odlučivanja. Ono što bi bio rezime Desetog kongresa može se svesti na akcionu parolu o čvrstoj opredijeljenosti omladine da bez Tita, svoga velikog predvodnika i učitelja, bude uvijek Tito u njenom djelu, rezultatima i plodovima rada mladih generacija. To je prvi kongres sa kojega omladina nije mogla uputiti pozdrave svome Titu, ali je zato preuzela kolektivnu obavezu da još odlučnije nastavi borbu za ekonomsku i društvenu stabilizaciju, da u tome služi za primjer i ugled i ostalim radnim ljudima« (str. 374).

Metodologija koju je autor knjige o kojoj pišemo primijenio u svojim istraživanjima omladinskih kongresa nije odveć plodotvorna i stoga krajnji rezultat autorovog rada nije adekvatan naporu, ne malom, koji je u njega uložen. Na 390 stranica knjige, grafički skromno opremljene, prezentirani su kongresni materijali sa deset (10) do sada održanih kongresa omladine BiH. Među kongresnim »materijalima« Muratović je prednost dao uvodnim referatima, rezolucijama, zaključcima, proglašima, akciono-političkim programima, istupima pojedinaca, uglavnom omladinskih funkcionera ili već afirmisanih društveno-političkih radnika. Sa pojedinih kongresa neki od navedenih »materijala« preneseni su gotovo u cijelosti. Tu bi se autoru mogla staviti primjedba da nije imao ujednačen kriterij za selekcioniranje pojedinih priloga sa kongresa, što je naročito uočljivo u odбору diskusija pojedinih »kongresmena«, bez obzira u kom svojstvu su bili prisutni na kongresu. Tako bi se, sudeći po prezentiranim diskusijama u Muratovićevoj knjizi, moglo zaključiti da su na kongresima najaktivniji bili, ne sami omladinci — predstavnici, delegati omladinske baze: radnih kolektiva, škola, fakulteta, sela, itd. — već čelni ostalih društveno-političkih organizacija i državnih organa, što protivrječi autorovim napomenama iz uvodnog teksta i »Završnih akcenata«.

Muratović je riječ dao dokumentima. »Može se navesti nekoliko sadržaja što su prisutni u svim kongresnim dokumentima, a to su: komunistička avangarda u procesima borenja za socijalističku svijest i vaspitni uticaj na mladu generaciju kroz stalno jačanje procesa demokratije i samoupravljanja, gdje se posebno potencira uloga Josipa Broza Tita; uloga omladine u izgradnji materijalne osnove društva, mlada generacija u očuvanju i daljem razvijanju bratstva, jedinstva i ravnopravnosti, marksističko obrazovanje i vaspitanje omladine, omladina i druge organizovane snage društva, i na kraju, omladinsko rukovodstvo, aktivisti ili organizatori aktivnosti omladine« (str. 375). Time je rizik manji, a postignuta je veća »autentičnost«, vjerodostojnost istinskog zbiivanja na samom kongresu koji dokumenti reprezentuju. Sam autor svoje komentare, u nekim momentima, svodi na obične kopule ili, pak, umetnute rečenice. Međutim, za potpuno razumijevanje prilika i uslova koji su prethodili

održavanju nekog od kongresa, odnosno u vrijeme samog kongresa, nisu dovoljni podaci koje nude fragmentarno prezentirani kongresni »materijali«. Otuda autoru i prigovaramo i, istovremeno, sugerišemo da u novom izdanju svoje knjige, dođe li kad do toga, naglasak stavi upravo na komentare, interpretaciju i kritički prikaz temeljnih momenata po kojima prepoznamo pojedine omladinske skupove, kongrese. Uostalom, to je i neophodno želi li knjiga, i njen autor, zadržati »karakter« autorskog djela. U protivnom, biće to samo dobar i funkcionalan izbor građe za proučavanje istorije kongresa omladine BiH, što je jedan od fragmenata, sastavnih dijelova istorije omladinskog pokreta u Bosni i Hercegovini, odnosno jedne njegove razvojne etape — od rata do danas.

Premda je autor na nekoliko mjesta skicirao tok, dinamiku, atmosferu, teme koje su pretresane itd., na omladinskim kongresima, ipak je primjetna nedostatnost zvaničnih dokumenata, njihova suhoparnost, »hladnoća«, da bi se stekao potpuni uvid u pravi značaj koji je dotični kongres omladine imao. Zato je trebalo na svjetlo dana prizvati i sva ondašnja pisanja štampe i drugih sredstava informisanja o samom kongresu, načinu njegovog pripremanja, javne diskusije, sprovođenja odluka kongresa, kao i onovremene politološke i, čak, sociološke analize, istraživanja o mnogoznačnom fenomenu omladinskih kongresa. Jer, jedno je kad se, na temelju dokumenata i to zvaničnih, kaže da je ključno pitanje što ga propituju svi omladinski kongresi »način aktiviranja i mobilisanja omladine na programu izgradnje demokratije i socijalističkog samoupravljanja i ostvarivanja dominantne pozicije radničke klase u društvenoj reprodukciji« (str. 379), ili »Vječite teme koje se pokreću na svim kongresima omladine — od Prvog do Desetog su: rad i učenje, stručno osposobljavanje, zapošljavanje, idejni i vaspitni uticaji, zabavni i sportski život« (str. 383), a sasvim nešto drugo, ili bar drugačije kad se, najmanje, ima na umu i ono što je kazano u novinskom izvještaju, intervjuu tzv. običnog delegata kongresa, reportaži o životu omladine na selu, rudniku, studentskom domu, izvještaju, npr., opštinske organizacije omladine o realizaciji programa opismenjavanja, uticaju omladinske organizacije na rješavanje stambenih problema u organizacijama udruženog rada, mišljenju omladinske baze o ulozi i profilu rukovodstava i organa omladinskih organizacija, kretanjima u svjetskom omladinskom pokretu i njihovom uticaju na naše prilike, itd., itd. Jer, znamo to još od Hegela, nije sva istina u činjenicama makar one bile i zvanično verificirane.

Muratović, mora se priznati, nije poštivao ono što istoričari po struci zovu istorijskom distancom, što je, svakako, znak autorove odvažnosti, nego je čitavo jedno poglavlje posvetio netom održanom Desetom kongresu Saveza socijalističke omladine BiH (14, 15 i 16. X 1982. godine) čija aktuelnost i usvojeni dokumenti, zaključci zahtijevaju obavezujući i akcioni odnos spram sebe, tj. sadržaja dokumenata. Doda li se tome da je autor te knjige u posljednjem poglavlju, »Završni akcenti«, pored svojevrsnog rezimea, rekapitulacije prethodnog izlaganja, *eo ipso* i istraživanja, progovorio i o savremenom položaju i odnosima među mladom generacijom, ne samo u Bosni i Hercegovini, nego u našem društvu u cjelini, djelovanju i ulozi političke organizacije mladih — Savezu socijalističke omladine, radu njegovih tijela i organa (»Kongresi omladine su i značajna forma izgradnje i osposobljavanja omladinskih rukovodilaca i organizatora raznovrsnih omladinskih akcija i oblika angažovanja mladih« [str. 390]), i ostalim aktuelnim problemima ovog socijalnog sloja i

generacijskog uzrasta, onda ta knjiga ima odlike i politološke literature i značaj za ovu humanističku naučnu disciplinu. Dakako, primarno je značenje i značaj ove publikacije onaj što ga ima za istorijska proučavanja ovog društvenog fenomena.

Nesumnjivo, ova knjiga bremenita je još nekim nedostacima, uglavnom onima izvansadržinskog »karaktera«. Da pomenemo samo neke. Budući da je, kako ističe autor, »Deset kongresa omladine BiH« namijenjena prevashodno mladima, široj čitalačkoj publici, onda je knjigu, odnosno ekspliciranu »materiju«, u prvom redu autorove komentare i završno poglavlje, i stilski trebalo prilagoditi »zahtjevima«, nivou i načinu, mogućnostima recepcije čitaoca. Jer, tekst je opterećen rečeničnim konstrukcijama, frazama karakterističnim za politič(ars)ki žargon, koji je većinom isprazan i dosadan. Zbog toga je tekst, barem autorski dio, morao biti precizniji i, ujedno, poetičniji, lepršaviji. Isto tako, mnogo bolji utisak o knjizi imali bismo, sa stanovišta tzv. običnog čitaoca, da je u njoj objavljeno i nekoliko fotografija, pogotovo onih sa prvih ratnih i poratnih kongresa, koje ne vidamo svaki dan. Naravno, stručnom oku ti nedostaci ne moraju se činiti bitnim.

Ove kritičke primjedbe, ukoliko one to zaista jesu, ispisane su isključivo u namjeri da se ostvari komunikacija s autorom knjige koja je povod ovim redovima, da se »odgovori« na njegov »izazov« apostrofiran u »Riječi čitaocu« na samom početku knjige, te da se, na taj način, dalji rad na ovoj ili sličnoj problematici i publikaciji sadržinski obogati.

Knjiga Milorada Muratovića nije naučno djelo u strogom značenju te riječi, ali je, svakako, za nauku, istorijsku u prvom redu, a potom i politološku, od velikog značaja. Nju neće moći prenebregnuti ni jedno iole ozbiljnije istraživanje ove problematike ili bliske problematike iz ovog vremenskog perioda. A za takva istraživanja ona je dovoljno inspirativna, ne samo svojim pozitivnim stranama.

Treba pretpostaviti da ovaj naš poznati »omladinolog«, mr Milorad Muratović, na temu kongresa omladine BiH, kao i drugih pitanja što spadaju u područje omladinskog, bilo u perfektnom bilo u prezentnom vremenu, nije rekao posljednju riječ.

Slobodan Nagradić

*NARODNOOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI
1941—1945, Zbornik dokumenata, knjiga 3, kolovoz—rujan
1942. godine, Split 1982, 734 str.*

Treća knjiga Zbornika dokumenata o NOB u Dalmaciji obuhvata odabrana dokumenta organa i organizacija NOP, dokumenata talijanskog okupatora, zatim ustaša i četnika koja svedoče o najvažnijim događajima u Dalmaciji avgusta i septembra 1942. To je vreme kada se narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji nalazila u neprekidnom i masovnom usponu. Tom razdoblju snažan impuls dalo je vojno-političko savetovanje na Vještica Gori (4—6. juna